

Research Paper

**Investigating and analyzing and explaining internal and external crises in the Kurdistan
Regional Government of Iraq**

Hengameh Nasreddin Porgoya^{*}, Alireza Rezaei^{*†}, Abbas Salehi Najafabadi[‡]

¹. PhD student in political science, political thought, faculty of humanities, Hamedan branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran

². Associate Professor, Department of Political Science, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran

³. Assistant Professor, Department of Political Science, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran

ARTICLE INFO

PP: 475-491

Use your device to scan and
read the article online

Keywords: *Kurdistan, region ,crisis foreign policy ,Kurdish parties, region*

Abstract

Determining issues and problems by political units can help them in negative and positive exploitations. After the collapse of the bipolar system and the defeat of Saddam from the coalition forces in 1991 and the fall of the Baath government in 2003, the issue of Iraqi Kurdistan emerged as an active political geography phenomenon in the region and the world; which caused the formation of the self-governing government in northern Iraq; However, the implementation of this plan has internal and external consequences, which is the subject of this research. The conflicting and non-transparent policies of Kurdistan parties with the central government in the economic and security fields and excessive alignment with Turkey have caused a crisis and dissatisfaction of other parties in the Kurdistan region, and these conditions have led to the balance of power among political currents with regard to The common historical background, the patriotic union to be closer to Iran as a regional power. This research has analyzed and explained the internal and external crises of the Kurdistan climate by using the descriptive-analytical method and library-internet and documentary sources. The results of the research show that the results showed that the Kurdistan Regional Government is facing many internal and external challenges. But the most important internal challenge in the Kurdistan Region of Iraq is the internal Kurdish parties' differences. The Kurdistan Region is facing obstacles such as many internal disputes, lack of cooperation between the countries of the region and the United States, many problems in the economic field, and the opposition of Turkey, Iran and neighboring countries.

Citation: Nasreddin Porgoya, H., rezaei, A., & Salehi, A. (2023). Investigating and analyzing and explaining internal and external crises in the Kurdistan Regional Government of Iraq. *Geography (Regional Planning)*, 13(51), 475-491.

DOI: 10.22034/jgeoq.2023.197799.2083

DOR: 20.1001.1.22286462.1402.13.51.28.0

* . (alirezareza@gmail.com)

Extended Abstract

Introduction

Knowing the geopolitical bottlenecks and limitations of countries as well as knowing its positive and negative variables and determining the position and status of countries at the regional and global level has always been the focus of thinkers in various fields of political science and international relations. Determining issues and problems by political units can help them in negative and positive exploitations. After the collapse of the bipolar system and the defeat of Saddam from the coalition forces in 1991 and the fall of the Baath government in 2003, the issue of Iraqi Kurdistan emerged as an active political geography phenomenon in the region and the world; which caused the formation of the self-governing government in northern Iraq; However, the implementation of this plan has internal and external consequences, which is the subject of this research.

Methodology

This research has analyzed and explained the internal and external crises of the Kurdistan climate by using the descriptive-analytical method and library-internet and documentary sources. The research method is descriptive-analytical. In this regard, the available sources in the field of the study were referred to through books, articles, documents, and authentic internet sites, the necessary and needed materials and information were collected. And by referring to these references and sources, the main research topic is explained; Then the data analysis was done with reference to researches and it was done under the supervision of professors of political science and international relations. The means of collecting data in the form of sampling through research and investigation in economic books and articles, magazines, newspapers, scientific and legal databases of the global Internet network and consultation with professors is in search of an answer to this question; What are the most important and effective internal and external crises in the Kurdistan Regional Government of Iraq? It seems that according to the internal, historical and geopolitical atmosphere of this land, there are a series of requirements that

are mostly explained and analyzed in a security-political environment, hence the analysis of the structural model (geopolitical) can be helpful in this analysis. Therefore, the Kurdistan region of Iraq needs to define its own political-security strategies according to the international, regional and internal atmosphere of Iraq.

Results and Discussion

The most important main reasons for the failure of Iraqi Kurdistan to achieve independence and have an independent government are the differences between the parties, including the two main parties of Barzani and Talabani, and the search for personal interests instead of ethnic interests, in other words, due to the unbalanced power structure in the Kurdistan Region of Iraq. The internal differences of the parties and the lack of coordination between them is the most important reason for the failure of the Kurds of Iraqi Kurdistan to seek independence.

Also, in addition to the neighboring countries, the major powers did not support the independence of Iraqi Kurdistan because they do not want to jeopardize their relations with the Kurdish countries in the region for the sake of the Kurds, so the Kurdistan Regional Government is facing many internal and external challenges. But the most important internal challenge in the Kurdistan Region of Iraq is the internal Kurdish parties' differences. The Kurdistan Region is facing obstacles such as many internal differences, lack of cooperation between the countries of the region and the United States, many problems in the economic field, and the opposition of Turkey, Iran and neighboring countries. Since 1991, the issue of the independence of the Iraqi Kurdistan region is considered one of the important goals of this region.

The confrontational and non-transparent policies of Kurdistan parties with the central government in the economic and security fields and the excessive alignment of the parties to Turkey have caused a crisis and dissatisfaction of other parties in the Kurdistan region, and these conditions have caused the balance of power between the currents Politically, according to the common

historical background, the patriotic union should be closer to Iran as a regional power.

Conclusion

The results of the research show that the results showed that the Kurdistan Regional Government is facing many internal and external challenges. But the most important internal challenge in the Kurdistan Region of Iraq is the internal Kurdish parties' differences. The Kurdistan Region is facing obstacles such as many internal disputes, lack of cooperation between the countries of the region and the United States, many problems in the economic field, and the opposition of Turkey, Iran and neighboring countries. The political, geographical and economic faults in Iraqi Kurdistan have created a fragile

geographical position for Kurdistan, which made its future bleak. Therefore, the leaders of Iraqi Kurdistan are looking to obtain a specific geographical location that includes Kirkuk, firstly, to provide their needed geography, and secondly, by dominating Kirkuk's oil resources, which is 10% of Iraq's oil reserves, to establish their economic foundations in Fortify the area. Because a strong Kurdistan with a strong geography and economy can appear in front of countries like Turkey, Syria, and Iran, and on the other hand, with the leverage of energy, it can attract the attention of the international community, especially the West, especially the United States.

References

- 1- Asadi, A A (2013), America and the Management of Baghdad-Erbil Conflicts, Research Institute of Applied Studies-[In Persian]
- 2- Inkberry J J. (2003). America's hegemonic superpower in the 21st century, translated by Azim Fr, contemporary Abrar. -[In Persian]
- 3-Bagheri, H and Nizamlou,(2014) AAwsat Turkey's political approach in the Kurdistan Region of Iraq and its impact on the national security of the Islamic Republic of Iran, National Security Magazine, No. 16. -[In Persian]
- 4- Bagheri, H (2012) Internal actors in the political structure of modern Iraq and its effect on the national security of the Islamic Republic of Iran" Afaq Security Quarterly, Year 5, Number 19; -[In Persian]
- 5- Badihi A, Mohammadi, M, (2016) Territorial conflicts in northern Iraq: land, ethnicity and politics, Human Geography Research, Volume 49, Number 3, Fall, pp. 637-656-[In Persian]
- Tajabadi, H and Dehnavi, M (2013) Iraqi federalism and Iran's national security; Opportunities and Challenges", International Political Research Quarterly, No. 18, pp. 153-188; -[In Persian]
- 6-Jaseb, N, Mahidashti,M (2014) Studying the oil strategy of the Iraqi Kurdistan climate, goals and approaches" strategic policy research, fourth year, number fourteen; -[In Persian]
- 7- Yousefi,H,. Haji Yousefi Hosseinzadeh, AM(2017) The fragility of the government and the disorder of the society in Iraq; A platform for the security crisis, the rise and spread of ISIS, Afaq Sesat Quarterly, No. 38, pp. 35-67-[In Persian]
- 8- Khalidi, H, (2009,) Geopolitical analysis of self-government in northern Iraq and its effect on surrounding nationalist movements with an emphasis on Iran", Master's thesis in Political Geography, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, supervisor: Dr. Hamidreza Mohammadi, advisor: Dr. Alireza Mehrabi
- 9- Haji Mirkhan, Z (2001)Climate of Iraqi Kurdistan, Dialogue Social Cultural Quarterly, No. 58); -[In Persian]
- 10- Zeba Kalam, S, Abdullah Pour, M R, (2013) The Fragile Geopolitics of Iraqi Kurdistan, Aramali converging near the Iraqi Kurds to the occupying regime of Quds, Tehran: Faculty of Law, Political Quarterly-[In Persian]
- 11- Seifzadeh, H (2000) Iraq; Structures and Processes of Political Tendencies", Center for Documents of the Islamic Revolution, Volume 1;
- Qasimi, Mohammad Ali (2009) Actors affecting the future of Iraq: interests and scenarios", Strategic Studies Quarterly, No. 47, pp. 37-58-[In Persian]
- 12- Akari, I, Najjar Sh (2010) Climate characteristics of Iraqi Kurdistan, Dialogue Social Cultural Quarterly, No. 58; -[In Persian]

13- Ezzati, E (2002). Geopolitical analysis of Iran and Iraq, Tehran: Ministry of Foreign Affairs Publications. -[In Persian]
14-Mohammadian, A & Turabi, Q (2015) Explaining the effects of Iraqi developments on the Kurdistan Region, Political Science Quarterly, No. 4, pp. 121-138-[In Persian]
15- Mousavi, S R (2015) "Problem Solving Theories" focusing on geopolitical crisis. "Geopolitical crises of the Islamic world"

international conference in Tehran. 24 and 25 November 2015. -[In Persian]
16-Nasri, Q & Rezaei, D (2012) Feasibility assessment of the independence of the Kurdistan Region of Iraq and its impact on the national security of the Islamic Republic of Iran, Security Research Quarterly, Year 12, Number 44-[In Persian]

فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)

دوره ۱۳، شماره ۵۱، تابستان ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeogeshm.ir/>

مقاله پژوهشی

بررسی و تحلیل و تبیین بحران‌های داخلی و خارجی در دولت اقلیم کردستان عراق

هنگامه نصرالدین پورگویا - دانشجوی دکتری، گروه علوم سیاسی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

علیرضا رضایی** - دانشیار علوم سیاسی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

عباس صالحی نجف‌آبادی - استادیار علوم سیاسی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>تعیین مسائل و بحران‌ها توسط واحدهای سیاسی می‌تواند آن‌ها را در بهره‌برداری‌های سلبی و ایجابی یاری نماید. پس از فروپاشی نظام دوقطبی و شکست صدام از نیروهای ائتلاف در سال ۱۹۹۱ و سقوط دولت بعث در سال ۲۰۰۳، مسئله کردستان عراق به صورت یک پدیده جغرافیای سیاسی فعال در منطقه و جهان به ظهور رسید؛ که باعث شکل‌گیری حکومت خودگردان در شمال عراق شد. با این حال اجرائی شدن این طرح تبعات و تاثیرات داخلی و خارجی داشت که موضوع این پژوهش است. از جمله سیاست‌های تقابلی و غیرشفاف احزاب کردستان با حکومت مرکزی در زمینه‌های اقتصادی و امنیتی و همسویی بیش از حدبازرانی‌ها با ترکیه موجب ایجاد بحران و نارضایتی سایر احزاب در اقلیم کردستان شده است و این شرایط باعث شده جهت توازن قوا در بین جریان‌های سیاسی با توجه به پیشینه تاریخی مشترک، اتحادیه میهنی به ایران به عنوان یک قدرت منطقه‌ای نزدیک‌تر شود. این پژوهش، با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و منابع کتابخانه‌ای-اینترنتی و اسنادی به تحلیل و تبیین بحران‌های داخلی و خارجی اقلیم کردستان پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که دولت اقلیم کردستان با چالش‌های داخلی و خارجی زیادی مواجه است. اما مهم‌ترین چالش داخلی در اقلیم کردستان عراق اختلافات احزاب کردی داخلی می‌باشد. اقلیم کردستان با موانعی همچون اختلافات زیاد داخلی، عدم همراهی کشورهای منطقه و آمریکا، مشکلات زیاد حوزه اقتصادی و مخالفت ترکیه و ایران و کشورهای همسایه مواجه است.</p>	<p>شماره صفحات: ۴۷۵-۴۹۱</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> <p>واژه‌های کلیدی: اقلیم کردستان، بحران، سیاست خارجی، احزاب کردی، منطقه</p>

استناد: نصرالدین پورگویا، هنگامه، رضایی، علیرضا و صالحی، عباس (۱۴۰۲)، بررسی و تحلیل و تبیین بحران‌های داخلی و خارجی در دولت اقلیم

کردستان عراق، فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)، ۱۳(۵۱)، ۴۷۵-۴۹۱.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2023.246822.2702

DOR: 20.1001.1.22286462.1402.13.51.27.9

مقدمه

شاید بتوان یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های عراق جدید را تاثیرگذاری و نقش آفرینی طیف وسیعی از گروه‌های داخلی، بازیگران منطقه‌ای و قدرت‌های فرامنطقه‌ای در روند تحولات سیاسی - امنیتی و اقتصادی و پیشینه‌ی تاریخی و نقش متفاوت گروه‌های داخلی عراق در شرایط کنونی این کشور دانست که در میان قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای ایران و ایالات متحده آمریکا دارای نقش عمده در روند جدید دولت - ملت سازی در عراق را دارند با این حال چنین به نظر می‌رسد که نقش آفرینی این دو بازیگر عمده فقط در چارچوب یک تعامل سازنده امکان‌پذیر خواهد بود اما آنچه که به عنوان بحران در عراق در آینده مطرح خواهد شد ساختار شکننده جغرافیای سیاسی عراق که احتمال تجزیه آن را دوچندان می‌کند. آسیب‌پذیری ناشی از چینش قومی، وجود گروه‌های جمعیتی متفاوت و توزیع گروه‌های مذهبی می‌تواند متغیر تاثیرگذاری در عراق باشد.

از جمله ابعاد اصلی این جغرافیای سیاسی شکننده عراق، اقلیم کردستان می‌باشد. اقلیم کردستان کنونی نیز به دلیل مصنوعی بودن جغرافیا و ساختار سیاسی، دارای مشکلات و چالش‌هایی مانند شکاف اجتماعی بر مبنای منازعات قومی و مذهبی است. شکاف‌های اجتماعی در طول تاریخ تشکیل اقلیم عراق، منبع و منشأ چالش‌ها و بحران‌های متعددی بوده است. به دلیل ذاتی بودن این شکاف‌ها، این چالش‌ها در برخی مقاطع، همانند زخمی کهنه، سر باز می‌کند و اقلیم را دچار بحران‌های مزمینی می‌نماید (خالدی، ۱۳۸۸). شکاف‌های اجتماعی در کردستان عراق تقریباً تمامی حوزه‌ها و ساختارهای اجتماعی این کشور را تحت تأثیر خود قرار داده است و چالش‌های متعددی را برای این کشور به وجود آورده است؛ چالش‌هایی که باعث بروز بحران‌های امنیتی در اقلیم، یکی پس از دیگری شده است. تحولات عمیق در عراق پس از جنگ خلیج فارس در سال ۱۹۹۱، و به ویژه خلاء قدرت ایجاد شده پس از سقوط صدام در سال ۲۰۰۳، هجوم داعش به این سرزمین، و اخیراً برگزاری referendum استقلال در کردستان عراق و گسترش فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی کردها در راستای اهداف استقلال طلبانه خود در این کشور، زمینه مناسبی برای توسعه حضور و نفوذ اسرائیل در کردستان عراق فراهم آورده است. از سال ۱۹۹۱ میلادی تا کنون بحث استقلال خواهی اقلیم کردستان عراق از بحران‌های اساسی این کشور بوده است. مسعود بارزانی، رئیس اقلیم کردستان عراق برای رسیدن به این هدف در ۲۵ سپتامبر ۲۰۱۷ همه‌پرسی تعیین استقلال از حکومت مرکزی را برگزار کرد و عراق را تا آستانه خطر تجزیه طلبی و جنگ داخلی پیش برد. کردستان عراق بعد از ایجاد دولت فدرالی، پیشرفت زیادی را در زمینه‌های علمی، اقتصادی و سیاسی به دست آورده است. همچنین علاوه بر پیشرفت در این زمینه‌ها، با حمایت از سیاست‌های آمریکا در عراق و نیز ارتباط با رژیم صهیونیستی، نفوذ بیشتری در منطقه، خصوصاً در کشورهای دارای اقلیت کردنشین پیدا کرده است. وجود مرز مشترک و اشتراکات فرهنگی و مذهبی و از طرف دیگر پیشرفت‌های زیاد سال‌های اخیر در اقلیم کردستان در مقایسه با مناطق کردنشین ایران، در کنار سهم قابل توجه کردها در ساختار سیاسی عراق، تأثیرپذیری کردهای ایران را از کردستان عراق افزایش داده است. اگر به نقشه کشورهای منطقه، به ویژه چهار کشور سوریه، ایران، عراق و ترکیه و نیز پراکندگی کردها نگاهی بیندازیم، درمی‌یابیم که این کشورها در یکی از بحرانی‌ترین مناطق دنیا قرار گرفته‌اند. در ده‌های اخیر بحران‌های بزرگی در این منطقه روی داده است؛ بحران‌هایی که خود کردها مولود آن می‌باشند. کردستان عراق در حوزه کشش و رانش سه میدان فرهنگی و تمدنی، ایرانی، عرب و ترک قرار دارد. میدان‌های مذکور، میدان‌های ایدئولوژیک با نگرش‌های تکنوکراتیک - الیگارشیک هستند که قابلیت جذب در میدان را برای کردها به حداقل می‌رساند (حاجی یوسفی و حسین زاده، ۱۳۹۷: ۵۸).

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی است. در این رابطه، به منابع قابل دسترس در زمینه موضوع مطالعه مراجعه شده از طریق کتب، مقالات، اسناد و مدارک، و سایت‌های اینترنتی معتبر مطالب و اطلاعات لازم و مورد نیاز گردآوری شده. و با استناد به این مراجع و منابع موضوع اصلی تحقیقی تبیین شده؛ سپس تجزیه و تحلیل داده‌ها با استناد به پژوهش‌های صورت گرفته و با نظارت اساتید علوم سیاسی و روابط بین‌الملل صورت گرفته است. ابزار گردآوری داده‌ها به صورت فیش‌برداری از طریق تحقیق و تفحص در کتب و مقالات اقتصادی، مجلات، روزنامه‌ها، پایگاه‌های علمی و حقوقی شبکه جهانی اینترنت و مشاوره با اساتید در پی پاسخ به این پرسش است؛ مهمترین و اثرگذارترین بحران‌های داخلی و خارجی در دولت اقلیم کردستان عراق کدامند؟ به نظر می‌رسد باتوجه به فضای درونی، تاریخی و ژئوپولیتیکی این سرزمین یک سری الزاماتی وجود دارد که بیشتر در فضای

امنیتی - سیاسی تبیین و تحلیل می‌گردند از اینرو بررسی مدل سازه (ژئوپولیتیکی) می‌تواند در این تحلیل راهگشا باشد. لذا اقلیم کردستان عراق نیازمند تعریف استراتژی‌های سیاسی - امنیتی خاص خود با توجه به فضای بین‌المللی، منطقه‌ای و داخلی عراق است.

مبانی نظری

معنی و مفهوم بحران

بحران به معنای آشفتگی و تغییر حالت می‌باشد (عمید، ۱۳۶۷) بحران یا آشفتگی، با توجه به مفهوم کلمه به مرحله پیچیده‌ای گفته می‌شود که یک سازمان، یک کار یا رویداد از آن عبور می‌کند. وضعیتی که خارج شدن از آن مشکل است خطر آنی و رخدادهایی که در جهت رفتن به سوی خرابی ناگهانی پیش می‌آید (Jaques, 2007:147-157).

تعاریف مختلفی در خصوص بحران ارائه شده است که برخی از این تعارف عبارتند از:

۱. هر واقعه‌ای که باعث شود یک سازمان از نظم خود خارج شده و منافع آشکار و پنهان آن به مخاطره بیفتد، بحران نامیده می‌شود
۲. نقطه اوج یک کشمکش است
۳. مقطع حیاتی، لحظه تعیین کننده، زمان خطر و بلا تکلیفی است
۴. واقع کوتاه مدت است که فرصت کم بوده و خارج از کنترل است
۵. بهم ریختگی حالت تعادل است، عدم انطباق بین نیازها و منابع است
۶. بحران یک واقعه است که تابحال سابقه نداشته و یک مرتبه اتفاق می‌افتد و افراد فرصت کافی ندارند و وقت بسیار تنگ است (Zamoum, and Serra Gorpe, 2018).

خلاصه بحران به اتفاق یا رویدادی اطلاق می‌شود که بر منافع و شهرت یک سازمان تاثیر گذاشته و جریان امور را مختل کند. بحران می‌تواند در همه جا و در هر سطحی روی دهد. آن بهم ریختگی پایدار است که در سطوح مختلف مثل بحران در سطح جهان، کشور، شهر و خانواده می‌تواند حادث شود. از نظر سیستمی بحران به وضعیتی اطلاق می‌شود که نظم سیستم اصلی یا قسمت‌هایی از آن (سیستم فرعی) را مختل کرده و پایداری آن را برهم می‌زند (Daedalus, 2020).

- شناخت بحران

در بحران هدف‌های عمده به خطر افتاده است و فرصت برای تصمیم‌گیری نیز بسیار کم است و حادثه پیش آمده کاملاً غیرمنتظره و غافلگیرکننده می‌باشد. لازمه‌ی رفع اختلاف آن است که تصمیم‌گیران در چنین شرایطی تلاش کنند با حفظ خونسردی با یکدیگر بحث و گفتگو کنند (Coombs, 2001:25)

انواع بحران و شرایط هر کدام به شرح زیر می‌باشد:

بحران نو ظهور

در این بحران تهدید شدید است و بحران پیش آمده بدون سابقه و کاملاً غیرمنتظره می‌باشد و فرصت کافی برای تصمیم‌گیری وجود ندارد.

بحران آرام

در این حالت تهدید کم است و فرصت برای تصمیم‌گیری زیاد ولی حادثه غیر مترقبه می‌باشد. تصمیم‌گیران باید از فرصت موجود برای جمع‌آوری اطلاعات بحث و گفتگو استفاده کرد و بهترین تصمیم را اخذ نمایند.

بحران تصادفی

در این حالت بحران به وجود آمده تهدید اساسی نیاورده است ولی غافلگیری شدید است و زمان نیز برای تصمیم گیری کوتاه می باشد. اگر تصمیم گیری درست انجام نشود ممکن است بحران تشدید شده و تهدید زیادی به وجود آورد. غالباً چون تهدید زیاد نیست تصمیم گیران به آن به اندازه کافی توجه نمی کنند و در نتیجه بعداً گرفتار می شوند.

بحران انعکاسی

در این بحران تهدید شدید است و زمان عکس العمل کوتاه ولی غافلگیری وجود ندارد چون از قبل وقوع چنین حادثه‌ای قابل پیش بینی بوده است.

بحران تعمقی

در این بحران تهدید شدید است ولی هم زمان کافی برای عکس العمل وجود دارد و هم بحران قابل پیش بینی بوده است و در نتیجه تصمیم گیران هم می توانند مقدمات کار را از قبل فراهم کنند تا غافلگیر نشوند و هم فرصت کافی برای جمع آوری اطلاعات و بحث و گفتگو داشته باشند.

بحران های روزمره

در چنین حالتی هم تهدید کم است و هم زمان برای تصمیم گیری زیاد می باشد و یک بحرانی است که افراد با آن هرچند مدت یکبار روبه رو می شوند و معمولاً روش های مقابله با این بحران نیز از قبل مشخص می شود.

بحران اجرایی

تهدید کم، زمان عکس العمل زیاد و بحران قابل پیش بینی می باشد. باید مقدمات کار طوری فراهم شود تا در فرصت کوتاه بحران به وجود آمده بتواند بهترین تصمیم را گرفت.

تمام موارد فوق جنبه های مختلف بحران می باشد که لازم است مدیران از قبل برنامه خاصی در خصوص نحوه برخورد با هر کدام از بحران های بالا داشته باشند تا عامل غافلگیری نتواند تهدید و باعث تشدید بحران شود (موسوی، ۱۳۹۵: ۱۲).

محدوده مورد مطالعه

موقعیت و اهمیت استراتژیک اقلیم کردستان عراق

اقلیم کردستان عراق منطقه ای کوهستانی در شمال و شمال شرقی عراق (محمدیان و ترابی، ۱۳۹۴: ۱۲۳) در عرض جغرافیای ۳۴ درجه شمالی و طول جغرافیایی ۴۶-۴۱ درجه شرقی قرار دارد و شامل استان های دهوک، اربیل، سلیمانیه، کرکوک، نینوا و دیاله است که حدود ۴۵ میلیارد بشکه نفت در این مناطق وجود دارد (زیباکلام و عبدالله پور، ۱۳۹۰: ۶۱). همچنین به لحاظ سیاسی با قرار گرفتن بین چهار کشور جمهوری اسلامی ایران، ترکیه، سوریه و عراق و تأثیرگذاری متقابل این منطقه بر سیاست های داخلی و منطقه ای این کشورها از اهمیت ویژه ای برخوردار است. از نظر اقتصادی شمال عراق به لحاظ قرار گرفتن بر راه خطوط لوله نفت صادراتی عراق به ترکیه و اروپا، شاهرگ های اقتصادی عراق را تحت تأثیر قرار داده و موقعیت راهبردی خود را افزایش داده است (نصری و رضائی، ۱۳۹۲: ۱۴) و ترکیبی از نفت، کشاورزی و گردشگری است به دلیل وجود زمین های حاصلخیز و آب فراوان از جایگاه ویژه ای برخوردار است (محمدیان و ترابی، ۱۳۹۴: ۱۲۴). استناد به ماده ۲ قانون اساسی کردستان عراق، کردستان عراق اقلیمی است که از استان های اربیل (پایتخت)، سلیمانیه، دهوک و کرکوک تشکیل شده است و مرزهای سیاسی اقلیم کردستان عراق با توجه به اجرای ماده ۱۴۰ قانون اساسی عراق فدرال مشخص شده است. اقلیم کردستان عراق طبق قانون اساسی عراق اتحادی در منطقه کردنشین عراق است که این کشور در چارچوب یکپارچگی عراق؛ حکومت محلی و خودگردان را تشکیل داده است و امروز این منطقه دارای حکومتی متشکل از سه قوه مقننه، مجریه و قضاییه است. حکومت منطقه ای کردستان عراق درمقایسه آن با الگوی خودمختاری و فدرالیسم این گونه استنتاج می شود که این حکومت در مواردی مانند برخورداری از یک مرکزیت سیاسی، داشتن مجلس و قوای مجریه و قضاییه محلی، داشتن نمایندگانی در پایتخت فدرال است. از راه شرکت در قوای

مجریه و مقننه، تهیه بودجه منطقه کردستان، تشکیل نیروهای پلیس برای تأمین نظم و برقراری آرامش در منطقه، توزیع و تقسیم قدرت در ابعاد کانونی و قضایی، تأسیس ادارات دولتی و استخدام کارمندان در سطح منطقه، داشتن قانون اساسی ویژه منطقه کردستان... با سایر الگوهای غیرمتمرکز نظیر خودمختاری و فدرالیسم شباهت دارد.

شکل ۱- جغرافیای سیاسی اقلیم کردستان عراق

بحث و یافته‌های تحقیق

الف. بحران‌های داخلی

بحران اول: اولین بحران، ابهام در سرنوشت اقوام غیر کرد تحت تسلط بازرانی بود. در محدوده تحت تسلط پیشمرگه، اقوام عرب و ترکمن زیادی سکونت داشتند، چنین وضعیتی حتی در کرکوک هم به چشم می‌خورد. در آخرین سرشماری در کرکوک، اکثریت جمعیت ترکمن بوده‌اند (نادره ۱۳۹۶: ۳۱) و علی‌رغم هجوم بسیاری از کردها به این منطقه پس از سرنگونی صدام، تحلیل انتخابات‌ها نشان از این دارد که هر چند کردها در اکثریت قرار گرفته‌اند اما این اکثریت با اکثریت غالب فاصله دارد. بنابراین، اعمال سلطه کردها بر منطقه‌ای با جمعیت قابل توجه ترکمن، به سختی امکان‌پذیر است. علاوه بر ترکمن‌ها، اعراب هم در کرکوک حاضرند. مشکل اصلی برای حفظ سلطه بر کرکوک، ناشی از برخورد اقلیم با عرب‌ها این ناحیه بود. برای مثال، منصوبین اربیل در کرکوک، پس از اشغال آن، در گام اول کارگران اعراب پالایشگاه‌های استخراج نفت را اخراج کردند. بنابراین هم اعراب و هم ترکمن‌های مخالف خود را با رفتن زیر پرچم دولتی کردی اعلام کردند.

بحران دوم: بحران دوم در برابر روند رشد کردستان عراق، تنش میان دو حزب اصلی مؤثر در این خطه بود. فرایند سهم خواهی کردها و شیعیان از قدرت، پاسخی جز سیاست مشت آهنین در طول حیات حدوداً هشتاد ساله اقلیت اعراب نداشته است و یکی از علت‌های منازعات قومی در عراق را می‌توان توزیع نابرابر قدرت در این کشور دانست (حاجی یوسفی و حسین زاده، ۱۳۹۷: ۵۰). طیف بازرانی و طیف طالبانی اختلافات ریشه‌داری با هم دارند و مواضع آن‌ها در مسائل متعددی علیه یکدیگر است. این اختلافات بارها دو طیف مزبور را تا درگیری مسلحانه پیش برده که آخرین آن در سال ۲۰۱۰ اتفاق افتاد. همین امر باعث شده ساختار سیاسی سلیمانیه (طرفداران طالبانی)، متفاوت و جدای از دهوک و اربیل اداره شود. البته به موازات نزدیک شدن به موعد فراندوم، احزاب سیاسی قدرتمندی همچون «گوران»، هم به صورت جدی‌تر وارد عمل شدند که با توجه به سیاست‌های اعلامی اعضای آن، می‌توان از آن‌ها به عنوان حزب «اپوزیسیون» بازرانی نام برد. احزاب هم، به صورت کامل حاضر به همراهی با تفکرات بازرانی نبودند.

بحران سوم: شاید دلیل اصلی این معضل، فروش نفت به قیمت پایین تر از بازار باشد، چرا که اصولاً فروش نفت برای اربیل غیر قانونی است و طرف های خریدار برای انجام این عمل غیرقانونی مقداری باج طلب می کنند. این عوامل، بخشی از فرضیه مذکور را که عامل شکست همه پرسی را اختلافات داخلی می داند تأیید می کند. اگر فرضیه رقیب را در این مجال، چنین عنوان کنیم که ناکامی همه پرسی تنها بر اثر دخالت های خارجی بوده، با استناد به شواهد فوق، چنین فرضیه ای رد می شود. به رغم تمام این موانع، بارزانی همچنان بر جدایی از دولت مرکزی عراق اصرار ورزید و استقلال و حق تعیین سرنوشت را بزرگترین هدف خود خواند. وی همچنان بر برگزاری همه پرسی استقلال حتی در مناطقی خارج از چهارچوب اقلیم شامل کرکوک پافشاری کرد. مناطقی که کنترل آن ها وسعت اقلیم را دو برابر می کردند. بدین دلیل می باشد که کردها به استان نفت خیز کرکوک ادعای تاریخی دارند (بدیعی ازندهای و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۳۷-۶۵۶).

اقلیم کردستان عراق از سال ۲۰۱۴ به صادرات گسترده نفت خام خود و بدون جلب رضایت بغداد از طریق ترکیه پرداخته است. بغداد از طریق دادگاه فدرال عراق به دنبال ممانعت از فروش نفت خام از سوی اربیل اقدام کرده است. این کشور همچنین از طریق دادگاه بین المللی مالی در پاریس خواستار پرداخت غرامت از سوی ترکیه شده است. استدلال بغداد این است که ترکیه بدون اجازه دولت مرکزی عراق اقدام به صدور نفت خام اقلیم کردستان عراق کرده است. اقلیم کردستان عراق که در سال ۲۰۱۴ با تهدیدهای بغداد و خودداری برخی شرکت های بین المللی با مشکل عدم فروش نفت خام مواجه شد به فروش مخفیانه نفت در روی آورد. عراق به دلیل تخلفات اقلیم کردستان، از افزایش قیمت جهانی نفت بهره کامل نبرد، زیرا دولت این منطقه عمداً قانون اساسی را زیر پا گذاشته و به صادرات نفت به دور از دید دولت مرکزی ادامه می دهد. علیرغم خروج شرکت های بین المللی استخراج نفت و گاز از کردستان از ترس پاسخگویی در محاکم بین المللی و درخواست های متعدد دولت مرکزی مبنی بر واگذاری درآمدهای صادراتی به بغداد، مقامات اقلیم اهمیتی نداده و به «قاچاق» نفت و فروش آن به مقاصد ناشناخته با قیمت های پایین تر از قیمت های بین المللی ادامه می دهند که این امر به صورت مستقیم یا غیر مستقیم بر اقتصاد عراق تأثیر منفی گذاشته است. دولت مرکزی عراق سالانه ۲۴ میلیارد دلار ضرر می کند، زیرا دولت اقلیم کردستان ملزم به واگذاری درآمدهای صادرات نفت و گاز و گذرگاه های مرزی نیست. اقلیم کردستان با صادرات و استخراج غیرقانونی نفت و گاز تخلف می کند اما دولت عراق مجازات های سخت و سنگینی علیه آن انجام نداده تا این تخلفات را محدود کند. این منطقه درآمدهای گذرگاه های مرزی را نیز کنترل می کند و این بر اقتصاد عراق برای دولت مرکزی آن تأثیر منفی دارد. دولت کردستان با اعطای سرمایه گذاری های فوق العاده ای به شرکت های خارجی از تصمیمات صادر شده توسط دادگاه عالی فدرال عراق سرپیچی کرده است. این منطقه به دولت مرکزی و اداره نظارت مالی اجازه نظارت بر حساب ها، ارقام مالی و فعالیت هایی را که منطقه در داخل این اقلیم در گردش است، نمی دهد.

بحران چهارم: سیاست های ملی گرایی عربی و بعثی و تغییر بافت جمعیتی آن و جایگزینی عرب ها به جای کردها موجب سیاسی شدن آن و مبنای بروز رفتارهای سیاسی شد. با سقوط رژیم صدام حسین، مسئله کرکوک تحت الشعاع قرار گرفت و در انتخابات ملی و استانی ۲۰۰۵ موقعیت کردها در اداره شهر تثبت شد. در کنار ۹ نماینده ترکمن و ۶ نماینده عرب، ۲۹ نماینده کرد به شورای شهر کرکوک راه یافتند. براساس ماده ۱۴۰ قانون اساسی عراق فدرال، باید طی ۳ مرحله عادی سازی (بازگشت ساکنان کرد، ترکمن و مسیحی به کرکوک)، شهر کرکوک مرکز استان اقلیم عراق، در ۲۵۰ کیلومتری شمال بغداد قرار گرفته و شهری با پنج هزار سال پیشینه دارد. بافت چند قومی شهر، دلیل دیگر اختلاف بر سر آن، وجود منابع غنی نفت در این شهر است (حاجی یوسفی و حسین زاده، ۱۳۹۷: ۵۲). اما این ماده تاکنون اجرایی نشده است. با تصرف موصل توسط داعش در ژوئن ۲۰۱۴ و فرار نیروهای عراقی، کردها به رهبری حکومت اقلیم کردستان توانستند با پس راندن داعش از استان کرکوک و سایر مناطق مورد مناقشه میان اربیل و بغداد، به بسط ژئوپلیتیکی بپردازند (محمدیان و ترابی، ۱۳۹۴: ۱۳۰).

در تاریخ ۲۸ مارس ۲۰۱۷ شورای استان کرکوک با اکثریت آرا، رای به برافراشتن پرچم اقلیم کردستان در مراکز و ادارات دولتی این استان داد. اما پارلمان عراق مخالفت خود را با این مساله اعلام کرد. ولی با وجود مخالفت گروه های غیرکرد ساکن در

کرکوک و رای پارلمان عراق، کردها مصمم به انجام فراندوم در کرکوک و سایر مناطق مورد مناقشه با بغداد بوده و در صدد بازگرداندن مناطق به اقلیم کردستان هستند. در مجموع کرکوک و موانع الحاق آن یکی از چالش‌های اساسی حکومت اقلیم کردستان برای تشکیل دولت کردی است (حاجی میرخان، ۱۳۹۰).

بحران پنجم: به هم ریختگی سیاسی عراق و منطقه فرصت نوینی در اختیار اقلیم کردستان برای تحقق خواسته دیرینه شان ایجاد کرد. مقام‌های بلند پایه دولتی و احزاب سیاسی کردستان عراق، تاریخ برگزاری همه برای اعلام استقلال را ۲۵ سپتامبر ۲۰۱۷ اعلام کردند. اما برگزاری همه پرسی استقلال کردستان با واکنش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی رو به رو شد. در عرصه منطقه‌ای، ترکیه، ایران که اذعان داشتند که صرفاً به کردستان عراق هم محدود نخواهد ماند (حاتمی، ۱۳۹۶: ۹۶).

ب. چالش‌های خارجی

ایران، عراق، ترکیه، آمریکا و اسرائیل، پنج بازیگر اصلی بوده‌اند که مواضع و اقدامات شان در پیروزی یا عقیم شدن طرح فراندوم جدایی نقش چشم‌گیری داشت. در ادامه به رابطه هر یک از این بازیگران با اقلیم در طول تاریخ پرداخته می‌شود و سپس به طور ویژه تحولات صورت گرفته در روابط این بازیگران با اربیل، پس از برگزاری فراندوم مورد بررسی قرار می‌گیرد. با وجود همه فشارها و مخالفت‌های داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی، سرانجام فراندوم استقلال اقلیم کردستان در ۲۵ سپتامبر ۲۰۱۷ برگزار گردید (حاجی میرخان، ۱۳۹۰: ۱۴۶).

- اسرائیل

اقلیم کردستان از ابتدای شکل‌گیری، به شدت مطلوب و تحت نفوذ اسرائیل بوده، چرا که به اعتقاد مناخیم بگین، خداوند به یهود نیل تا فرات را هدیه داده (عیسی‌اکری و شیرزاد، ۱۳۹۰) و در این راستا، نفوذ در کردستان عراق، بازوی چپ اسرائیل را به فرات می‌رساند و استراتژی «اتحاد پیرامونی» را پیش می‌برد. در کنار این دیدگاه، عوامل دیگری هم باعث نزدیکی تل آویو به اربیل شده که به آن‌ها اشاره می‌شود.

اول آن که اصولاً واگرایی در کشورهای غرب آسیا به معنای دور شدن خطر از اسرائیل خواهد بود و به همین دلیل اسرائیل آویو به دنبال طرح تجزیه عراق به گونه‌ای است که در شمال دولتی کرد، در مرکز دولت سنی و در جنوب دولت شیعه، قدرت را به دست گیرد. دوم، نفوذ در کردستان زمینه نفوذ به ایران را فراهم می‌آورد. همانگونه که نیروهای اسرائیلی با کمک کردهای عراق، فعالیت‌های جاسوسی وسیعی داخل خاک ایران انجام داده‌اند (عیسی‌اکری و شیرزاد، ۱۳۹۰). سوم روند ایجاد کشور کردستان، در صورت به نتیجه رسیدن، عاملی برای انحراف افکار عمومی کشورهای مسلمان از مسئله فلسطین فراهم می‌کند، همان گونه که در جنگ ۱۹۷۳، همزمان با زمزمه‌های پیوستن ارتش عراق به نیروهای عربی، شورشی در کردستان به راه افتاد و دولت وقت عراق مجبور شد به داخل متمرکز شود. همچنین تلاش می‌کند تا با تشکیل دولت کرد و تجزیه یک کشور عربی ماهیت کشورهای عربی را با شکست روبرو سازد (محمدیان و ترابی، ۱۳۹۴: ۱۳۳). بنابراین ایجاد کشور کردستان از هر لحاظ به سود استراتژی‌های منطقه‌ای اسرائیل خواهد بود. پس از اعلام قطعی زمان برگزاری فراندوم جدایی، اسرائیل تنها بازیگری بود که علناً تا سطح نخست وزیر از جدایی اقلیم کردستان پشتیبانی سیاسی و احتمالاً مادی می‌کرد طرفداران جدایی اقلیم بارها در گردهمایی‌های خود پرچم اسرائیل را به اهتزاز در آوردند.

تحولات عمیق در عراق پس از جنگ خلیج فارس در سال ۱۹۹۱، و بویژه خلاء قدرت ایجاد شده پس از سقوط صدام در سال ۲۰۰۳، هجوم داعش به این سرزمین، و اخیراً برگزاری فراندوم استقلال در کردستان عراق و گسترش فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی کردها در راستای اهداف استقلال طلبانه خود در این کشور، زمینه مناسبی برای توسعه حضور و نفوذ اسرائیل در کردستان عراق فراهم آورده است حضور و نفوذ اسرائیل در منطقه کردستان عراق، در راستای تحقق اهداف راهبردی این رژیم، از جمله ایجاد یک متحد استراتژیک جدید در منطقه می‌باشد که در نهایت می‌تواند تهدیدات جدی امنیتی (مانند ایجاد قلمرو استراتژیک برای اسرائیل در نزدیکی مرزهای ایران، مقابله با حضور و نفوذ ایران در عراق، ایجاد محیط بحران با حمایت از استقلال کردستان عراق و تجزیه عراق) برای ج.ا. ایران در بر داشته باشد. در حدود یک و سال و نیم اخیر اطلاعات بسیاری

درباره تحرکات نیروها و افسران اطلاعاتی اسرائیلی در شمال عراق و خصوصاً مناطق کردنشین به دست آمده و رسانه‌ها نیز اخباری در این باره منتشر کرده‌اند. سیاست خاورمیانه‌ای ایالات متحده بی‌گمان حول محور اسرائیل شکل گرفته است. «خاورمیانه جدید» خاورمیانه‌ای است با تعدادی کشور بی‌ثبات، ضعیف، سرخورده و نابسامان که در پذیرش سیادت و برتری اسرائیل هیچ تردیدی به خود راه ندهد و چاره‌ای جز این نداشته باشد. اکنون اسرائیلی‌ها با سوءاستفاده از وضعیت بحرانی عراق - که خود در بحرانی کردن آن نقشی به سزا داشته‌اند، تحرکاتی وسیع را در شمال عراق آغاز کرده‌اند و از آنجا زمینه ایجاد ناامنی در خود عراق و کشورهای هم‌جوار با آن را به وجود می‌آورند و شدت و ضعفش را تنظیم می‌کنند.

- ایالات متحده آمریکا

روابط ایالات متحده با کردهای عراق، در گذشته دچار فراز و فرود و عمدتاً سرد بوده چرا که ترکیه، متحد کاخ سفید در ناتو، به شدت مخالف هرگونه قدرت‌گیری کردهای عراق بود. در همین راستا آمریکا تا زمانی که روابط اربیل و آنکارا گرم نشد، هرگز روابط خود با کردها را گسترش نداد. البته در کنار حذف تدریجی مخالفت ترکیه به عنوان یک عامل سلبی، دیدگاه بسیار مثبت اسرائیل نسبت به استقلال کردستان به عنوان یک عامل ایجابی هم، محرکی برای آمریکا در جهت گسترش روابط با اقلیم کردستان بوده است. این نزدیکی روابط، اربیل را به تسهیل‌کننده روند‌های مطلوب ایالات متحده در غرب آسیا تبدیل کرد. و باعث شد در سال ۲۰۰۸، حکومت اقلیم کردستان، به وسیله کنگره به رسمیت شناخته شود. با این زمینه چینی‌ها، پنتاگون در بدنه نظامی نیروهای جدایی‌طلب کرد که متشکل از پیشمرگه‌های طرفدار بارزانی می‌شدند و نفوذ کرد و آموزش و تجهیز آن‌ها را بر عهده گرفت. در طی دوران اشغال نگاه آمریکا نسبت به حکومت اقلیم متفاوت از بقیه نقاط عراق بود و از کردها به عنوان یک جریان همسو استفاده نموده (محمدیان و ترابی، ۱۳۹۴: ۱۳۵). به گونه‌ای که آمریکا در سال ۲۰۱۰، بودجه‌ای برای تربیت ۱۰ هزار پیشمرگه برای اقلیم اختصاص داد (نادر، ۱۳۹۶: ۴۱) و به این کمک‌ها حتی تا زمان برگزاری رفراندوم ادامه داد. طبق گزارش فارین پالیسی، در سال ۲۰۱۹ که برگزاری رفراندوم از سوی اقلیم قطعی اعلام شد، پنتاگون ۲۰۰ میلیون دلار به پیشمرگه کمک مالی کرد. همچنین به لحاظ تسلیحاتی هم تجهیزاتی برای دو لشکر در همین بازه زمانی از زمان اعلام قصد اقلیم به برگزاری رفراندوم تا زمان برگزاری آن برای پیشمرگه ارسال شد.

در مقطعی که تصمیم به برگزاری رفراندوم از سوی اقلیم اعلام شد، با توجه به بی‌طرفی ترکیه، نظر مثبت رژیم صهیونیستی به کردستان و به این علت که بخش کردنشین عراق باثبات‌ترین و متمایل‌ترین بخش عراق به آمریکا بود. واشنگتن هیچ اقدام جدی برای منصرف ساختن بارزانی انجام نداد و سیاست دفع‌الوقت پیشه کرد. طی این برهه که مصادف با اوایل روی کار آمدن ترامپ بود، شخص وی هیچ موضعی در قبال رفراندوم جدایی کردستان اتخاذ نکرد. دولت آمریکا تأکید داشت که همه پرس‌رسی در آن مقطع باعث خلل در مبارزه با داعش می‌شود و از همین رو حمایتی از آن نکرد. بارزانی در نهایت ۲۵ دسامبر ۲۰۱۷ اعلام کرد که استقلال کردستان عراق راهی برای رنج‌ها و تبعیض‌ها خواهد بود. ولی بارزانی احتمالاً با نگاه به کمک‌های مالی و تجهیزاتی آمریکا به پیشمرگه، موضع دیرهنگام و نه چندان جدی این بازیگر، کم شدن از سر سختی‌اش برای حفظ تمامیت سرزمینی عراق و با توجه به نزدیک بودن دولت مرکزی عراق به ایران، چنین می‌پنداشت که در صورت بردن به نیروی نظامی از سوی بغداد برای خاموش کردن جدایی‌طلبی اربیل، نظامیان آمریکایی به سود اقلیم وارد عمل خواهند شد. البته این برآوردها غلط از آب در آمد و آمریکا بر لزوم تعویق، همه پرس‌رسی اصرار ورزید و هیچ کمکی جز چند موضع سیاسی دو پهلو در قبال اقدام قاطع دولت العبادی ضد بارزانی انجام نداد. علت عدم دفاع واشنگتن از اربیل را می‌توان بیشتر متأثر از رقابت آن با تهران برای تبدیل بغداد به یک متحد استراتژیک جست (اسدی، ۱۳۹۶: ۱۳۹).

- ترکیه

سیاست آنکارا در قبال کردستان عراق در گام‌های ابتدایی، متأثر از تنش‌ها با کردهای مرزنشین و همکاری‌های اربیل با کابوس کردی ترک‌ها یعنی حزب کارگران کردستان، خشونت‌آمیز بوده است. شدیدترین درگیری‌ها میان دو طرف در سال ۱۹۹۰ و ۲۰۰۷ رخ داد که طی آن، ترکیه بیش از ۶۰۰ هزار نیروی مسلح به بهانه مقابله با ورود حزب کارگران کردستان از خاک عراق به

مناطق کردنشین خود گسیل داشت و برای کنترل اوضاع بسیاری از کردهای خود را مجبور به کوچ اجباری کرد. در این دوره ترکیه حکومت خودمختار کردستان را به رسمیت نمی شناخت چرا که اردوغان معتقد بود: «آتش خانه همسایه به خانه خودی نیز سرایت می کند. پس باید جلوی آن را گرفت» (تاج آبادی و دهنوی، ۱۳۹۳: ۴۹). بنابراین، اردوغان در سفری که سال ۲۰۰۷ به عراق داشت هیچ دیداری با مقامات اربیل نکرد. اما از سال ۲۰۰۸ احتمالاً با تضمین بارزانی به عدم حمایت از حزب کارگران کردستان، روابط دو طرف وارد فاز تازه ای شد. در همین سال ترکیه حکومت اقلیم را به رسمیت شناخت و روابط اقتصادی خود را با این بخش افزایش داد و در اربیل کنسولگری ایجاد نمود تا آن که در سال ۲۰۱۰ وزیر خارجه ترکیه برای اولین بار وارد اربیل شد. پس از این بارزانی به آنکارا رفت و سپس اردوغان سال ۲۰۱۱ به اربیل آمد و با استقبال گرم بارزانی روبرو شد. در سفرهای بعدی که بارزانی به آنکارا داشته، مقامات ترک حتی پرچم کردستان را برافراشتند. پس از این، روابط تجاری ترکیه و اقلیم بسیار گسترش یافت و ۷۰ درصد تبادلات تجاری ترکیه با عراق را در بر گرفت. برای استحکام بخشی به روابط اربیل - آنکارا و بی-نیازی اقلیم از دولت مرکزی عراق، بارزانی تلاشی گسترده به خرج داد تا با استفاده از اهرم تجارت، آنکارا را به نفع خود وارد بازی جدایی طلبی کند. در آستانه برگزاری رفراندوم، اقلیم کردستان به توافقی ۵۰ ساله برای فروش نفت به ترکیه دست یافته بود و روزانه ۱۲ هزار بشکه نفت کرکوک را صادر می کرد که به لحاظ اقتصادی پشتوانه محکمی برای نیروهای گریز از مرکز کرد عراق فراهم می آورد (بدیعی ازندهی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۵۶-۶۳۷). این روابط اقتصادی، تا حد زیادی اردوغان را نسبت به برنامه های بارزانی خوش بین کرد و چشم وی را بر روی بسیاری از گام های تجزیه طلبانه اقلیم بست. روابط اقتصادی دو طرف سپس وارد فاز نظامی شد. نیروهای نظامی ترک علیرغم اعتراض دولت مرکزی عراق، در بعشیکه، حوالی موصل (به طور کلی، در سال-های بعد از ۲۰۰۳ شهر موصل به یکی از کانون های مهم اختلاف میان اعراب سنی با حکومت مرکزی تبدیل شده بود) (حاجی یوسفی و حسین زاده، ۱۳۹۷: ۵۴). با هماهنگی اقلیم کردستان مستقر شدند. گفتنی است در هنگامه ورود این نیروها، این ناحیه از استان نینوا تحت کنترل پیشمرگه های کرد بود. چنین مسئله ای عمدتاً از نگاه اقتصاد محور حزب عدالت و توسعه ناشی می شد که عواید مادی بسیاری از ناحیه همراهی با تجزیه طلبی کردهای دموکرات عراق کسب کرده بود. به طور خلاصه دو طرف که تا دو دهه پیش خصم یکدیگر بودند، در آستانه برگزاری همه پرسی، به متحدین استراتژیک تبدیل شده بودند. اعتماد رئیس جمهور فعلی ترکیه به کردهای عراق طی این برهه زمانی تا آنجا بود که با وجود حساس شدن به تحرکات کردهای سوریه، تبعات آن در کردستان ترکیه پس از تظاهرات در حمایت از کوبانی و حتی آغاز عملیات نظامی «سپر فرات» ضد آن ها، هرگز روابط خود را با اربیل تا زمانی که از جدایی طلبی آن یقین نیافت، سرد نکرد. سکوت اردوغان در خصوص رفراندوم جدایی تا ماه ها ادامه یافت و حتی زمانی که تنها چند روز به برگزاری آن باقی مانده بود، آنکارا تلاش می کرد به جای قاطعیت در مقابل اربیل، آن را تشویق کند تا از برگزاری همه پرسی دست بکشد. وزارت خارجه ترکیه در واکنش به خبر برگزاری همه پرسی کردستان در سپتامبر سال ۲۰۱۷ تنها به توصیف این عمل به «اشتباه بزرگ» بسنده کرد. و مسئولین ترک هنگام قطعی شدن برگزاری رفراندوم مخالفت جدی خود را اعلام کردند. این مواضع سیاسی، ترکیه را در جایگاه یک بازیگر جویای امنیت نشان می دهد که از ترس زیاده طلبی های بازیگر طمع کار یعنی اقلیم، چشم بر روابط حسنه با اربیل بسته و صریحاً با رفراندوم مخالفت می ورزد. بارزانی با این پیش فرض همه پرسی را برگزار کرد که اردوغان، به خاطر منافع اقتصادی که در روابط تجاری با اقلیم دارد و همچنین جهت تضعیف دولت مرکزی شیعه نزدیک به ایران، موضع بی طرفی مثبت با پشتیبانی را در قبال کردهای عراق در پیش خواهد گرفت؛ در حالی که رئیس جمهور ترکیه با روند تجزیه طلبی کردستان عراق مخالف بود. البته ترکیه ثابت کرد که هرگز جدیت عراق و ایران را در خاموش کردن گرایشات گریز از مرکز اقلیم ندارد و همچنان برای منافع اقتصادی خود، به اندازه منافع سیاسی ارزش قائل است (حاجی یوسفی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۶).

- ایران

در خصوص مواضع ایران در قبال اقلیم کردستان، همجواری مناطق کردنشین ایران با این اقلیم و اشتراک قومیتی و به تبع نفوذپذیری مرزها اهمیت ویژه داشته است. البته تهران سالیان درازی با کردهای عراق چه از طیف بارزانی ها و چه طالبانی ها ارتباطات نزدیک داشت و بویژه پس از انتفاضه شعبانیه در سال ۱۹۹۱ علیه حکومت بعثی، که نوعی اتحاد طبیعی میان کردها و شیعیان عراق ایجاد شد، روابط خود با کردهای عراقی را گرم تر کرد. اما این همراهی چندان به درازا نکشید، چرا که پس از سال

۲۰۰۳، شیعیان که از نظر ایران محق به حاکمیت در عراق محسوب می‌شدند در بغداد قدرت را در دست گرفتند. از همین رو، نیروی گریز از مرکز کردی که دوره صدام مطلوب تهران تلقی می‌شد، پس از روی کار آمدن دولت شیعه، به یک نیروی نامطلوب تبدیل شد. از این برهه، یکی از دغدغه‌ها و محدودیت‌های ژئوپولیتیکای ایران در عراق، ظهور روند توسعه طلبی ژئوپولیتیک نوین کردها شد (اسدی، ۱۳۹۶: ۱۵۲) و هر گونه تقویت جبهه کردی، نگرانی‌های جدی ژئوپولیتیکای ایران برای تهران بر می‌انگیخت. در این میان، مسائلی همچون گرم شدن روابط بارزانی‌ها با اسرائیل و احتمال سوء استفاده از برخی مرزنشینان کرد ایرانی در جهت تشدید قومیت‌گرایی از سوی دشمنان جمهوری اسلامی، هم بر نگرانی‌های جمهوری اسلامی از رشد گرایشات گریز از مرکز در اقلیم کردستان می‌افزود (عزتی، ۱۳۸۱: ۱۴۴). البته ایران در حمایت از جبهه مطلوب خود در عراق بر خلاف ترکیه و آمریکا در جهت حذف سایر عراقی‌ها بر نیامد و هر چند عمدتاً اهداف خود را در راستای تقویت دولت مرکزی دنبال کرده ولی دستیابی به این موفقیت را جز با مشارکت کردها و اهل تسنن عراق میسر نمی‌بیند. شاهد این مدعا تلاش تهران برای جلوگیری از انتقام‌جویی شیعیان از اهل تسنن پس از انفجار حرم امام حسن عسکری و امام هادی در سال ۲۰۰۹ است (اسدی، ۱۳۹۶: ۱۵۰). همچنین اتحادیه اروپا در سند استراتژی خود اذعان می‌دارد: تهران به منظور پرهیز از فرقه‌گرایی در عراق، به همه طرف‌ها از جمله ارتش، کردها و سنی‌ها کمک کرده است. این تلاش برای توقف نزاع داخلی چنان مجدانه پیگیری شده که سند مذکور می‌افزاید: اهداف ایران و غرب در عراق یکی است؛ جلوگیری از چندپارگی، از بین بردن پتانسیل جنگ فرقه‌ای و شکست داعش می‌باشد.

در مجموع می‌توان گفت ایران همزمان با حفظ روابط با گروه‌های مختلف سیاسی عراقی، می‌کوشد دولت مرکزی را هم تقویت کند (اسدی، ۱۳۹۶: ۱۳۸). بنابراین به هیچ عنوان در صدد نادیده گرفتن حقوق شهروندان کرد عراقی نیست بلکه خواهان حفظ وحدت در عین کثرت است. ولی از آن رو که جدایی طلبی‌های اقلیم باعث تضعیف دولت شیعی عراق می‌شود، جمهوری اسلامی ایران هرگز آن را بر نتابیده و تلاش داشته با تشویق و یا حتی تهدید، احزاب کردی را از منتزع کردن اقلیم از خاک عراق، منصرف سازد (احمدی پور و مبارکشاهی، ۱۳۹۴: ۴۹). به طور خلاصه جمهوری اسلامی ایران جدی‌ترین بازیگر در تقابل با رفراندوم جدایی کردستان بود و بی‌درنگ به یاری دولت عراق شتافت تا جدایی طلبان را پس بزند. ایران، مؤثرترین بازیگر جویای امنیت در مقابل تجزیه طلبی بازیگر طمع کار بود و توانست قدرت خود را در مهار زیاده طلبی‌های اقلیم اثبات کند (باقری و همکاران، ۱۳۹۴).

- دولت مرکزی عراق

استقلال و برگزاری همه پرسی اوضاع وخیمی را در عراق ایجاد می‌کرد؛ چرا که با عملی شدن آن عراق به سه منطقه، سنی - شیعه و کردنشین تقسیم می‌شد (عسگر خانی، ۱۴۰۰: ۱۵۴). پس از سال ۲۰۰۳ نظامیان آمریکایی هرگز نتوانستند صلح را در عراق برقرار سازند. العبادی که درگیر جنگ با تروریست‌ها بود چندان نمی‌توانست در مقابله با جدایی طلبی‌های بارزانی عرض اندام کند. در نتیجه قضیه را مسکوت گذاشت تا زمانی که موصل آزاد شد، چون این شهر به علت ساختار عشایری و سنتی خود همواره میزانی از استقلال نسبی را از دولت مرکزی عراق استقلال داشته است، حتی در دوران صدام حسین دیکتاتور سابق عراق، شهر موصل چنین وضعیتی داشتند (حاجی یوسفی و حسین زاده، ۱۳۹۷: ۵۴).

این دوره مصادف بود با روزهای نزدیک به برگزاری رفراندوم جدایی که بارزانی تأکید داشت به دلیل «جفا‌های چندین دهه‌ای دولت بغداد به مردم کرد، ضروریست». بارزانی در این موقع، العبادی را در موضع ضعف میدید چرا که به تازگی از میدان نبرد با داعش رها شده بود و نمی‌توانست وارد جنگی دیگر با کردها شود. اما مسعود بارزانی در این مسئله هم دچار اشتباه محاسباتی شده بود چرا که، ارگان حشدالشعبی و حمایت‌های ایران، نخست وزیر عراق را برای دستور بازپس‌گیری مناطق مورد مناقشه توانمند می‌ساخت. العبادی پس از برگزاری همه پرسی، تأکید داشت که نتایج آن باید لغو شوند و هیچ هیئت کردی را به مذاکره نپذیرفت. وی در نهایت پس از منقضی شدن مهلت اولتیماتوم به اقلیم، دستور داد تا مناطق اشغال شده توسط پیشمرگه آزاد شوند و توانست با همکاری نزدیک جمهوری اسلامی ایران، به هدف خود دست یابد. با توجه به همراهی‌های پیشمرگه‌های طرفدار اتحادیه میهنی که عمدتاً در کرکوک مستقر بودند، نیروهای حشدالشعبی و ارتش توانستند بدون درگیری خاصی پیروزمندانه وارد شوند. در

نتیجه، اقلیم کردستان، هنگام برگزاری رفراندوم جدایی، در محاسبه قدرت دولت مرکزی عراق دچار اشتباه شده بود و این بازیگر دست کم می‌گرفت. حال آن که، سازمان حشدالشعبی این قدرت را به عراقی‌ها می‌داد تا تجزیه‌طلبان را مهار کنند. به عبارتی دیگر، دامنه‌دارترین مسئله ای که بعد از ۲۰۰۳ میان جناح‌های سیاسی عراق، تنش آفرین بوده است، مناطق مورد منازعه مذکور است، اما هیچ‌گاه اراده‌ای از سوی حکومت مرکزی جهت اجرایی کردن ماده ۱۴۰ چه در موعد مقرر و چه در سال‌های بعد نیز وجود نداشت (همان: ۳۵-۶۷).

نتیجه گیری

مطالعات استراتژیک در طول دهه‌های گذشته شاهد تحول و رشد قابل توجهی بوده و به خصوص کشورهایی مانند ایران با توجه به گسترش جدی مسائل و چالش‌های راهبردی پیش‌رو به صورت روزافزونی به این نوع از مطالعات نیاز دارند. در این چارچوب یافتن رویکردها و روش‌هایی که بتواند به مطالعات راهبردی غنا بخشیده و به تولید نتایج کاربردی بیانجامد اهمیت یافته است. بویژه اینکه محیط پیرامونی ایران یعنی خاورمیانه علاوه بر تعدد تحولات و روندها با کثرت حضور بازیگران دارای منافع متفاوت نیز روبروست و ضرورت ایفای نقش موثر در چنین محیطی، تلاش‌های پژوهشی بیشتر برای تبیین مسائل و ارائه راه‌حل را ناگزیر ساخته است. در این راستا در این نوشتار سعی شد ظرفیت‌های روش تحلیل بازیگر برای بررسی و تبیین مسایل راهبردی پیش روی کشور مورد واکاوی قرار گیرد و به طور مشخص تلاش شد تا مساله بحران‌های داخلی و خارجی اقلیم کردستان عراق تحلیل و تبیین شود. ضمن اینکه مساله مورد بررسی و مطالعه موردی این نوشتار یعنی تبیین بحران‌های داخلی و خارجی اقلیم کردستان عراق نیز یکی از چند مساله کلیدی و راهبردی در محیط پیرامونی ایران محسوب می‌شود.

بر اساس ارزیابی انجام شده، قدرت رقابتی بازیگرانی مانند امریکا، عراق ایران و ترکیه در مقایسه با طرف‌های کردی و عراقی بالاتر است. در خصوص ارتباط بازیگران با راهبردهای مورد بررسی نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که راهبردهایی مانند تشکیل کردستان بزرگ، گسترش بی‌ثباتی و ناامنی در منطقه و تجزیه عراق به بیشترین میزان با حساسیت و مخالفت بازیگران دخیل مواجه است و این واقعیت آینده استقلال کردها را به صورت منفی تحت تاثیر قرار خواهد داد. همچنین بررسی نمودارها و گراف‌های همگرایی و واگرایی بین بازیگران نشان می‌دهد که بین دولت عراق با ایران، ترکیه و سوریه؛ بسترها و ظرفیت‌های ائتلاف‌سازی جدی برای مقابل با استقلال کردی وجود دارد. در مقابل برای دولت اقلیم، تنها ظرفیت متوسطی برای ایجاد ائتلاف با رژیم صهیونیستی قابل پیش‌بینی است. این در حالی است که بازیگران مهم و اثرگذار دیگری مانند امریکا، دولت‌های اروپایی و روسیه به لحاظ ظرفیت ائتلاف‌سازی و توافق یا تعارض، شرایط میانی خود را حفظ کرده‌اند و این بدین مفهوم خواهد بود که برخی تغییرات احتمالی در رویکرد این بازیگران می‌تواند شرایط متفاوتی را برای کردستان عراق ایجاد کند.

مهم‌ترین دلایل اصلی ناکامی کردستان عراق در دستیابی به استقلال و داشتن یک دولت مستقل ائتلاف بین احزاب از جمله دو حزب اصلی بارزانی و طالبانی و جست و جوی منافع شخصی به جای منافع قومی است به عبارتی به توجه به ساختار نامتعادل قدرت در اقلیم کردستان عراق، اختلافات داخلی احزاب و عدم هماهنگی بین آن‌ها مهم‌ترین دلیل ناکامی استقلال طلبی کردهای کردستان عراق است.

همچنین علاوه بر کشورهای همسایه قدرت‌های بزرگ نیز از استقلال کردستان عراق حمایت نکردند زیرا نمی‌خواهند به خاطر کردها روابط خود را با کشورهای کردنشین منطقه به خطر بیندازند بنابراین دولت اقلیم کردستان با چالش‌های داخلی و خارجی زیادی مواجه است. اما مهم‌ترین چالش داخلی در اقلیم کردستان عراق اختلافات احزاب کردی داخلی می‌باشد. اقلیم کردستان با موانعی همچون اختلافات زیاد داخلی، عدم همراهی کشورهای منطقه و آمریکا، مشکلات زیاد حوزه اقتصادی و مخالفت ترکیه و ایران و کشورهای همسایه مواجه است. از سال ۱۹۹۱، مسئله استقلال اقلیم کردستان عراق یکی از اهداف مهم این اقلیم به شمار می‌رود.

گسل های سیاسی، جغرافیایی و اقتصادی در کردستان عراق موقعیت جغرافیایی شکننده ای را برای کردستان رقم زده است که همین امر باعث گردید آینده آن تیره و تاریک باشد. لذا سردمداران کردستان عراق به دنبال آن هستند تا با به دست آوردن یک موقعیت جغرافیایی مشخص که کرکوک را نیز شامل می گردد اولاً جغرافیای موردنیاز خود را تامین نمایند و ثانیاً با تسلط بر منابع نفتی کرکوک که ۱۰ درصد ذخایر نفتی عراق می باشد پایه های اقتصادی خود را در منطقه مستحکم نمایند. چراکه یک کردستان قوی با جغرافیا و اقتصاد قوی می تواند در مقابل کشورهای چپون ترکیه و سوریه و ایران ظاهر گردد و از طرف دیگر با اهرم انرژی بتواند توجه مجامع جهانی به ویژه غرب و در رأس آن آمریکا را به خود جلب نماید.

پیشنهادات

کردستان عراق نیازمند آن است قبل از دستیابی به جغرافیا و اقتصاد موردنظر اجماع سیاسی داخلی خود را تضمین نماید (بارزانی و طالبانی ها) بعید است این اجماع به این زودی محقق گردد؛ بنابراین با توجه به چالش های سیاسی، جغرافیایی و اقتصادی کردستان عراق و جغرافیای سیاسی شکننده و ضعیف آن، تحقق کردستان مستقل، بیشتر در حد یک شعار و اهرم فشار بر دولت مرکزی عراق برای کسب امتیازات بیشتر از نظام فدرالی عراق می باشد.

منابع

- اسدی، علی اکبر. (۱۳۹۲). آمریکا و مدیریت اختلافات بغداد- اربیل، چاپ اول، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- اینکبری، جان جی. (۱۳۸۲). ابر قدرت هژمونی آمریکا در قرن ۲۱، ترجمه عظیم فضلی پور، تهران: ابرار معاصر.
- باقری، حسین و نظام لو، علی اوسط. (۱۳۹۴). رویکرد سیاسی ترکیه در اقلیم کردستان عراق و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، مجله امنیت ملی، ۱۶.
- باقری، حسین. (۱۳۹۲). بازیگران داخلی در ساختارسیاسی عراق نوین و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه آفاق امنیت، ۵ (۱۹)، ۵۵-۶۲.
- بدیهی ازندهای، مرجان؛ محمدی، احد و زمانی، عظیم. (۱۳۹۶). کشمکش های سرزمینی در شمال عراق: سرزمین، قومیت و سیاست، پژوهش های جغرافیای انسانی، ۳ (۴۹)، ۶۳۷-۶۵۶.
- تاج آبادی، حسین و دهنوی، مهدی. (۱۳۹۳). فدرالیسم عراق و امنیت ملی ایران؛ فرصت ها و چالش ها، فصلنامه تحقیقات سیاسی بین المللی، ۱۸، ۱۸۸-۱۵۳.
- جاسب، نیکفر، و ماهیدشتی، مهدی. (۱۳۹۴). واکاوی استراتژی نفتی اقلیم کردستان عراق اهداف و رویکردها، پژوهش های راهبردی سیاست، ۴ (۱۴)، ۷۵-۹۲.
- حاجی یوسفی، امیرمحمد و حسین زاده، علیرضا. (۱۳۹۷). شکنندگی دولت و نابسامانی جامعه در عراق؛ بستری برای بحران امنیتی ظهور و گسترش داعش، فصلنامه آفاق امنیت، ۳۸، ۳۵-۶۷.
- خالدی، حسین. (۱۳۸۸). تحلیل ژئوپولیتیک خودگردانی شمال عراق و تأثیر آن بر حرکت های قومگرایانه پیرامونی با تأکید بر ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، به راهنمایی دکتر حمیدرضا محمدی.
- حاجی میرخان، زرار. (۱۳۹۰). اقلیم کردستان عراق، فصلنامه فرهنگی اجتماعی گفتگو، ۵۸.
- زیبا کلام، صادق، و عبدالله پور، محمدرضا. (۱۳۹۰). ژئوپولیتیک شکننده کردستان عراق، عواملی همگرا در نزدیکی کردهای عراق به رژیم اشغالگر قدس، نشریه سیاست، ۴ (۴۱)، ۷۵-۵۹.
- سیفزاده، حسین. (۱۳۷۹). عراق؛ ساختارها و فرایند گرایش های سیاسی، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی جلد اول.
- قاسمی، محمدعلی. (۱۳۸۹). بازیگران مؤثر بر آینده عراق: منافع و سناریوها، فصلنامه مطالعات راهبردی، ۴۷، ۵۸-۳۷.

- عیسی‌اکری، نجار شیرزاد. (۱۳۹۰). ویژگی‌های اقلیم کردستان عراق، فصلنامه فرهنگی اجتماعی گفتگو، ۵۸.
- عزتی، عزت‌الله. (۱۳۸۱). تحلیل ژئوپولیتیک ایران و عراق، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
- محمدیان، علی و ترابی، قاسم. (۱۳۹۵). تبیین تاثیرات تحولات عراق بر اقلیم کردستان، فصلنامه علوم سیاسی، ۴، ۱۲۱-۱۳۸.
- موسوی، رسول. (۱۳۹۵). تئوری‌های حل مسئله با تمرکز بر بحران ژئوپلیتیکی، همایش بین‌المللی بحران‌های ژئوپلیتیکی جهان اسلام، تهران. ۲۴ و ۲۵ آبان ۱۳۹۵، صص ۹۸-۱۱۵.
- نصری، قدیر و رضایی، داوود. (۱۳۹۲). امکان‌سنجی استقلال اقلیم کردستان عراق و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه امنیت پژوهی، ۱۲ (۴۴).

-Coombs, Timothy (2001), Sherry J. Holladay .“The Handbook of Crisis Communication”
United Kingdom: Blackwell Publishing. 2011. P 25

_Daedalus ,Howell,(2020). The Complete Guide to Crisis Management for Every Business.
Beekeeper. August 13, At: <https://www.beekeeper.io/blog/what-is-crisis-management/>

-Zamoum,Khaled and Tevhide Serra Gorpe (2018). Crisis Management: A Historical and
Conceptual Approach for a Better Understanding of Today’s Crises, Crisis Management -
Theory and Practice, Katarina Holla, Michal Titko and Jozef Ristvej, IntechOpen, DOI:
10.5772/intechopen.76198. AT: <https://www.intechopen.com/books/crisis-management-theory-and-practice/crisis-management-a-historical-and-conceptual-approach-for-a-better-understanding-of-today-s-crises>

-Jaques, Tony. (2007). Issue management and crisis mangement: An integrated, non-linear,
relational
construct. *Public Relations Review*, 33(2), 147-157.